

УДК: 328.161.2+ 328.182

Харченко О. С.

Аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСНОВНІ ЧИННИКИ СТІЙКОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Виокремлюються чинники, які впливають на стійкість соціальної держави до реформування, а саме: політичні, інституційні та економічні. Розглядається особливості впливу цих чинників на реформування соціальної держави.

Ключові слова: *соціальна держава, реформа соціальної держави, стійкість соціальної держави.*

Соціальна держава стала побічним продуктом капіталістичної системи, а відтак вона безпосередньо залежить від стану розвитку капіталізму. При цьому капіталістична система постійно модернізується за рахунок конкуренції, а також «постійно намагається поширити свої принципи на інші соціальні системи» [21, р. 43–44]. Таким чином, на думку В. Стріка, досить доречним є припущення, що сучасне суспільство функціонує на капіталістичних засадах: «це... суспільство, в якому соціальні відносини, які регулюють економічну підсистему, проникають усе більше та оволодівають тими соціальними сферами, які раніше не будувалися на капіталістичних принципах» [22, р. 2].

Вирішуючи певні проблеми, динамічний розвиток капіталістичних відносин породжує нові соціально-економічні проблеми, потреби, ризики та конфлікти, які суттєво трансформують соціальну структуру суспільства, суспільні інтереси та, таким чином, владні відносини у суспільстві. Як наслідок, розвиток капіталізму потребував рішень нових проблем, потреб, ризиків та конфліктів, особливо, враховуючи, що капіталістичній ринковій економіці притаманні коливання, рецесії та кризи як невід'ємні фази інноваційних та інвестиційних циклів.

Потреба у нових рішеннях створює функціональний тиск чи вимоги до системи, яка не може знайти адекватної відповіді на ці запити, що зумовлює ризик краху цієї соціальної системи. Фінансова криза 2008 року та її економічні наслідки стали найбільш очевидними

прикладми того, як ринки зумовлюють загальні кризові процеси в суспільстві.

Розглядаючи історію соціальної держави, можна дійти висновку, що кризові процеси завжди супроводжували її розвиток внаслідок динамічного розвитку капіталізму. Заслугує на увагу той факт, що «криза соціальної держави» вже встигла стати кліше [10]. Але варто зазначити, що розвиток соціальної держави у сучасних розвинених капіталістичних країнах відбувається у відмінних умовах від тих, які були під час виникнення та перших соціальних програм та «розширення» соціальної держави. Це призвело до збільшення невідповідності між функціонуванням традиційної моделі соціальної політики та (новими) соціальними потребами, ризиками, які відтепер соціальна держава разом із ринком та домогосподарствами, на що звернув увагу Г. Еспін-Андерсен: «розвинені моделі соціальної держави були створені для задоволення економічно-домінуючої системи масового виробництва. В епоху «кейнсіанського консенсусу» не вбачалося очевидного зв'язку між соціальним захистом та економічним ростом, між рівністю та ефективністю. Цей консенсус був зруйнований, оскільки його базисне припущення не відповідало дійсності. Зростання не інфляційного попиту у межах однієї країни виявляється неможливим, а повна зайнятість населення має бути досягнута за рахунок сфери послуг, враховуючи спад трудових потреб для промисловості; традиційне домогосподарство, побудоване на фінансовому доході чоловіків, почало змінюватися; народжуваність почала падати, а спосіб життя став більш варіативним» [26, р. 3].

Ці зміни почалися під час сировинної кризи 1970-х років. Тривалий період стагфляції та надзвичайно високий рівень дефіциту бюджету, а також неоліберальна гегемонія, яка супроводжувалася програмами проти інтервенціоналізму та соціальної держави в 1980-х роках мали б зробити «розширення» соціальної держави та взагалі сам факт її існування неможливим. Таким чином, уперше про кризу та швидкий крах соціальної держави в науковій літературі заговорили в середині 1980-х років.

Хоча ринок мав самостійно себе регулювати, держава суттєво втрутилася в ринкову систему для забезпечення та відновлення його функціонування. На думку деяких дослідників, втручання держави спричинило економічні проблеми, які призвели до подальшого втручання, «перевантаженості держави функціями» та «некерованості» капіталістичними спільнотами. У той час як обов'язки і відповідальність держави, так само як і суспільні очікування, продовжували зростати, можливості держави почали обмежуватися [15, р. 67–73].

Як наслідок, стало зрозумілим основне протиріччя концепції соціальної держави: з одного боку, податковий тиск та регуляторна політика ускладнювало інвестування, а з іншого—розширені соціальні права робітників зменшували мотивацію працювати «як мінімум з такою силою та продуктивністю, якби вони працювали в межах необмеженого ринкового режиму» [15, р. 149]. Враховуючи це, можна дійти висновку, що «капіталізм не може не лише співіснувати, але й не може існувати без соціальної держави» [15, р. 153].

Варто зазначити, що незважаючи на тиск і виклики, реформ соціальної держави було надзвичайно мало. Це підтверджується тим, що більшість досліджень середини 1990-х років були зосереджені на питанні, чому не було досягнуто кардинальних змін соціальної держави. Починаючи з досліджень П. Пірсона (1994 та 1996 років) було засновано цілий напрямок, який шукав відповідь, чому не зважаючи на зростаючий тиск та безпосередні політичні заклики (наприклад, Р. Рейгана у США та М. Тетчер у Великобританії в 1980-х роках) щодо зміни суті соціальних програм, зміни так і не відбулися. А також, чому не зважаючи на передбачення та очікування краху соціальної держави, цього так і не відбулося.

П. Пірсон звертає увагу, «що впадає в очі, так це те, що надзвичайно важко знайти приклади радикальних реформ у розвинутих моделях соціальної держави [19]. Політика «скорочення» була впроваджена дуже обережно: де це було можливо, політичні актори намагалися досягти загального консенсусу для впровадження суттєвих реформ та обирали існуючі форми, а не експериментували із новими програмами, наприклад, приватизації». Таким чином, проблема політичної та інституціональної стійкості соціальної держави стала домінантною у наукових дослідженнях.

Основні програми соціальної держави (наприклад, пенсійне забезпечення) настільки популярні серед електорату, що будь-який намір їх перегляду не досягає успіху з огляду на рівень політичної підтримки політичного актора, який їх намагатиметься впровадити. Враховуючи це, можна говорити про існування «нової політики» щодо соціальної держави, оскільки внаслідок «постійних жорстких заходів економії», як ліві, так і праві політичні партії намагаються віднайти рівновагу між бюджетним обмеженням та зростанням їх електоральної бази, яка все більше залежить від гарантованих державою соціальних програм [17]. Як наслідок, політичні партії лівого спектру більше не можуть надалі розширювати соціальні програми, враховуючи обмеженість бюджету, у той час як політичні партії правого спектру також більше не можуть скорочу-

вати видатки на соціальні програми, оскільки їх електоральна база також стала залежати від соціальної держави (наприклад, як пенсіонери).

Ця політика є «ною», оскільки соціально-політична електоральна база, що підтримує соціальну державу, стала відмінною від тієї, яка була під час її становлення. Окрім цього, будучи запровадженими, соціальні програми створюють нові групи, які зацікавлені в їх існуванні — споживачі цих програм, їх провайдери та інші особи, зацікавлені у функціонуванні цих програм. Таким чином, електоральні змагання все більше переростають у конкуренцію політичних акторів, які є прибічниками соціальної держави. Так жоден політичний актор не може отримати кредит довіри щодо «розширення» соціальної держави, проте всі мають уникати звинувачень у її «скороченні» [25]. Як наслідок, різниця між урядом, який формується з політичних партій правого та лівого спектрів стала майже відсутньою, оскільки бюджетні обмеження виключають нестримне розширення соціальних програм, а залежність електоральної бази від соціальної держави не дозволяє їх скоротити.

Дослідження громадської думки підтверджують, що суспільна підтримка соціальної держави є значною. Наприклад, за результатами опитування у Франції, Німеччині, Італії та Іспанії, стало відомо, що більшість громадян виступає проти «скорочень» соціальної держави, але так само і проти її «розширення» [27]. Варто також зазначити, що відмінності підтримки різних моделей соціальної держави пояснюються тим, що чим більше ризики та доходи перетинаються, тим більшою є підтримка програм допомоги малозабезпечених та меншою — забезпеченого населення [12]. Також ці висновки підтверджуються результатами опитування європейських цінностей [7]. Так, найбільше занепокоєння населення викликаються питання безробіття та піклування про людей похилого віку, тобто, людей що користуються перевагами соціальної держави. У п'яти із 11 країн (Німеччина, Данія, Фінляндія, Греція та Португалія) стурбованість щодо безробіття зросла, відповідно ці громадяни висловилися на підтримку соціальної держави. Імовірно, це може бути пов'язано із наслідком фінансової кризи та її економічними наслідками [1]. У шести країнах (Австрія, Бельгія, Іспанія, Франція, Ірландія та Нідерланди) стурбованість щодо безробіття знизилася, хоча й залишилися на досить високому рівні.

У свою чергу, стурбованість щодо піклування про літніх людей є вищою, ніж стурбованість щодо безробіття. Це пояснюється ще й тим, що літні люди вважаються більш гідними для отримання допомоги, ніж безробітні [5]. Так, підтримка програм допомоги літніх людей

зросла у шести країнах (Німеччина, Данія, Іспанія, Фінляндія, Франція та Нідерланди), але зменшилася в інших (Австрія, Бельгія, Греція, Ірландія та Португалія).

Ще одним важливим показником високої підтримки соціальної держави є ступінь впевненості громадян у системі соціального захисту. Так, за даними того ж дослідження, громадяни лише трьох країн (Німеччина, Португалія, Греція) менше підтримували систему соціального захисту, ніж інші країни. У п'яти з 11 країн, (Бельгії, Данії, Іспанії, Франції та Греції) впевненість у системі соціального захисту зросла та лишилися на тому ж рівні (Португалія). У п'яти інших країнах (Австрія, Німеччина, Фінляндія, Ірландія та Нідерланди) спостерігалось незначне падіння рівня впевненості в системі соціального захисту, хоча він залишився на досить високому рівні [7].

Таким чином, якщо метою політиків є уникнення звинувачень виборців, їм здається більш безпечним утримуватися від широко-масштабних «скорочень» соціальної держави. Особливо це стосується соціал-демократичних та християнсько-демократичних політичних партій, оскільки вони асоціюються зі становленням соціальної держави [16]. Проте, інші дослідники ставлять під сумнів припущення, що реформування соціальної держави завжди супроводжується ризиком. Наприклад, стверджується, що виборці не надавали електоральну підтримку лише тим політичним акторам (політичним партіям, які формують уряд), якщо політика «скорочення» соціальної держави ставала основним предметом виборчої кампанії [3]. Проте, оскільки заздалегідь невідомо, чи стане політика «скорочення» основною темою електоральної кампанії, ризик проведення непопулярних реформ залишається високим. Більше того, лише ті виборці, які позитивно ставляться до соціальної держави та не вбачають зв'язку між функціонуванням соціальної держави та ефективністю економіки будуть звинувачувати політичних акторів у скороченні видатків на соціальні програми. При цьому, релігійні (християнські) та ліберально-демократичні політичні партії навіть можуть отримати електоральну підтримку після впровадження політики «скорочення» соціальної держави [6]. Отже, можна стверджувати, що існують різні ризики для різних політичних партій: наприклад, реформування ризиковане для політичних партій, які асоціюються із становленням та розвитком соціальної держави [16].

Окрім політичних перешкод реформування соціальної держави, існують також інституційні перешкоди, які сприяють стійкості соціальної держави. Зазвичай, соціальні програми забезпечуються стійкими,

не гнучкими інститутами, які унеможливають несподівані широкі зміни. Причини полягає в тому, що зміни регулювання чи / та критеріїв соціальних програм (наприклад, політика «скорочення» або реструктуризація), в які були довгострокові інвестиції роблять ці зміни дуже дорогими, ризикованими та непередбачуваними, а отже, їх вірогідність зменшується. Так, чим довше існує програма, тим менш вірогідним є її зміна [18, р. 20–21] та її зміна стає дорожчою [23].

Наприклад, у певний проміжок часу політичні актори хочуть відмінити солідарну пенсійну систему. Але зі старінням населення, збільшенням кількості пенсіонерів та зменшенням кількості працюючих, пенсійний фонд перестає наповнюватися. У свою чергу, перехід до накопичувальної пенсійної системи буде надзвичайно витратним, оскільки певне покоління працівників не робили інвестицій у власну пенсію. Отже, такі реформи є дуже складними для реалізації навіть якщо вони досить прогресивні та необхідні. Крім цього, політичні інститути, які виникли раніше, «суттєво впливають на процес прийняття політичних рішень, навіть якщо вже немає політичних підстав, які спричинили запровадження цих політичних інститутів» [13, р. 262]. Проте, хоча всі інституційні зміни є пов'язаними, це не означає, що їх неможливо реформувати [8].

Високий ступінь стійкості інститутів соціальної держави також пояснюється існуванням можливостей політичних акторів застосувати вето. При чому, право вето інституційно визначено, як «вимоги політичних акторів у межах коаліції щодо блокування прийняття певних законодавчих актів» [2, р. 238]. Таким чином, країни з малою кількістю інститутів вето, а відтак високим рівнем концентрації влади, мають більше шансів для реформування соціальної держави. Так, країни з вестмінстерською системою (Великобританія) мають більші шанси на впровадження реформ соціальної держави, ніж країни із фрагментованою системою (Швейцарія, США).

Деякі кількісні макрорівняльні емпіричні дослідження підтверджують гіпотезу, що у країнах із малою кількістю інститутів вето частіше відбуваються реформи, ніж у країнах із великою кількістю інститутів вето [11]. Варто зауважити, що наявність інститутів вето, наприклад, у федеративних державах, не означає, що вони автоматично застосовуються. У таких країнах застосування інститутів вето може відбутися лише у випадку, якщо домінуючі політичні актори мають чітку прихильність до «розширення» соціальної держави. Лише за цих умов політична партія з іншими поглядами на соціальну державу може застосувати інституційне вето для блокування бюджетних витрат на соціальні програми.

Проте, це не завжди має місце. Наприклад, у Німеччині як соціал-демократи, так і християнські демократи, виступають за «розширення» соціальної держави, а відтак «затримка реформ відбувається не через ефект блокування федеральних структур, скільки за рахунок динаміки міжпартійної конкуренції» [14, р. 225].

Варто зазначити, що вплив політичних акторів, які мають право вето на тривалість та прийняття законодавства щодо соціальних програм також залежить від того, хто їх ініціює [4]. Існує кілька чинників, які затримують прийняття законодавства, ініційованого правлячими політичними партіями: 1) велике число учасників політичної коаліції; 2) значна ідеологічна різниця між ними; 3) контроль за верхньою палатою представників опозиційної партії за умови необхідності схвалення рішення цією палатою; 4) закон передбачає збільшення так званих «змішаних» заходів (наприклад, поєднання політики «скорочення» та розширення видів соціальної допомоги). При цьому, ці чинники не діють у випадку, якщо законопроекти або програми були ініційовані урядом. Але це не виключає, що рішення політичних акторів, які мають вето, були враховані під час підготовки урядом відповідної програми. Проте, варто розрізнити, що консенсусне урядове рішення може відрізнитися від пропозицій та дій політичних партій, які входять в урядову більшість.

Таким чином, на думку більшості дослідників, виняткова стійкість моделей соціальної держави досягалася за рахунок поєднання політичних та інституційних чинників, які ускладнювали проведення реформ.

Враховуючи такі суттєві чинники, що унеможливлювали реформування всупереч прогнозам про кризу та крах соціальної держави, дослідники досить тривалий час звертали уваги на причинах відсутності реформ. Так, П. Пірсон зробив наступний прогноз: «політичні актори, які сформували уряд, та які прагнутимуть бути переобраними, впроваджуватимуть політику «скорочення» лише за умови, коли матимуть підтвердження мінімізації негативних електоральних наслідків. Але... такі способи важко віднайти. Проте, цей аналіз пропонує кілька шляхів вирішення цієї ситуації. Найсуттєвіший висновок, що необхідно не поєднання різних варіантів, а пошук уніфікованого рішення всіх політичних акторів щодо реформи. У всіх моделях соціальної держави, в усіх країнах, упровадження політики «скорочення» залишається важкою справою. Соціальна держава лишається найбільш стійким інститутом з усіх інших у післявоєнному періоді» [19].

Пізніше П. Пірсон прийшов до висновку, що соціальна держава — це «нерухомий об'єкт», який залишається стабільним інститутом, не зва-

жаючи на прагнення деяких політичних акторів до її зміни [24]. У ще більш пізньому дослідженні П. Пірсон наголосив, що: «враховуючи гострий демографічний та економічний тиск протягом останніх 30 років, а також зменшення організованих трудових ресурсів, ми мали б бачити більш радикальне скорочення рівня витрат на соціальні потреби, ніж це відбувалося» [20].

Проте, якщо реформування соціальної держави не відбувалося, можна спостерігати зміни в окремих взятих моделях чи країнах. Хоча інші моделі, наприклад, корпоративна модель, на думку Г. Еспін-Андерсена «застигла» та «має імунітет від змін» [26, р. 66–67]

Окрім інституційних та політичних чинників, що зумовлюють стійкість соціальної держави до економічних та демографічних тисків, існують також економічні [9]. Так, одним із економічних чинників, які негативно впливають на можливість проведення реформ є неефективність ринкового регулювання. Так, приводом для збільшення втручання держави в економіку стала необхідність збільшення захищеності громадян від соціальних ризиків. Проте, тепер цей аргумент став чинником стабільності соціальної держави. Варто зазначити, що вплив держави на економіку обґрунтовується захистом від безробіття, оскільки ринок не може врегулювати це питання. Розглядаючи питання необхідності державного регулювання соціального страхування та попередження соціальних ризиків (включно з пенсійним забезпеченням), необхідно звернути увагу, що зростаюча роль держави стала наслідком неспроможності приватних ініціатив впоратися з цими проблемами. Таким чином, існують жорсткі економічні умови, які стримують радикальну зміну механізмів соціального страхування.

Ще одна економічна причина, яка знижує вірогідність радикальної зміни системи соціального страхування полягає в тому, що приватизація соціальних послуг не призводить до зниження видатків, але збільшує їх вартість: «комерційні ініціативи соціального захисту, зазвичай, пропонують ... більш інтенсивну систему допомоги, в якій задіяні більш кваліфіковані спеціалісти із вищою заробітною платнею. Приватні школи пропонують малочисельні класи та вчителів із високим рівнем кваліфікації. У Великобританії між 1996/7 та 2001/2 вартість освіти зросла на 34%. Із 2001/2 до 2006/7 — на 39%. Ці показники не лише випередили загальний рівень інфляції, а й стали удвічі більшими за зростання доходів населення. При цьому, зростання приватного сектору стало ледь помітним. Така ж сама проблема спостерігається і у сфері медичного страхування» [9].

Отже, незважаючи на потреби в реформуванні та кризові процеси, радикальні реформи соціальної держави були досить обмеженими. Існують наступні чинники, які впливають на стійкість соціальної держави до реформ. По-перше, політичний чинник. Так, відсутність реформ пояснюється популярністю програм соціальної держави, що робить їх перегляд або скасування електорально небезпечним. Таким чином, для характеристики даного явища, П. Пірсон запропонував концепцію «нової політики» соціальної держави. Суть даної концепції полягає в тому, що електоральна база політичних усіх політичних партій стає залежною від соціальної держави, а отже різниця між урядами, сформованими як із правих, так і лівих політичних партій стає мінімальною. Окрім того, всі політичні партії стикаються з проблемою досягнення збалансованого бюджету та уникнення звинувачень за «скорочення» соціальної держави, щоб лишитися при владі. Як наслідок, політичні актори утримуються від «скорочення» соціальної держави.

По-друге, інституційний чинник. Зміст даного чинника полягає в тому, що тривале інвестування в соціальну програму знижує її гнучкість та робить її зміну дорогою. Окрім того, на стійкість інститутів соціальної держави впливає існування інституту вето у політичних акторів. Так, політичні актори, які мають інституційне вето можуть блокувати електорально не вигідні для них реформи.

По-третє, економічні чинники. Враховуючи, що соціальна держава виникла внаслідок неспроможності ринку до саморегулювання, це передбачає необхідність в соціальній державі. Отже, за відсутності соціальної держави, це призведе до поглиблення негативних явищ, зокрема, комодифікації. Окрім цього, заміщення інститутів соціального страхування приватними інститутами призводить до збільшення їх вартості, що спричиняє погіршення соціально-економічного становища більшої кількості населення.

Список використаних джерел:

1. Aftershocks. Economic Crisis and Institutional Choice / Anton Hamerijck, Ben Knapen, Ellen van Doorne (eds.).—Amsterdam University Press, 2009.—285 p.
2. Bonoli G. Political Institutions, Veto Points, and the Process of Welfare State Adaptation / Giuliano Bonoli // The New Politics of the Welfare State [Paul Pierson (ed.)].—Oxford, 2001.—Pp. 238–264.
3. Conditional punishment: a comparative analysis of the electoral consequences of welfare state retrenchment in OECD nations,

-
- 1980–2003 / Klaus Armingeon, Nathalie Giger // *West European Politics*.—2008.—Vol. 31 (3).—Pp. 558–580.
4. Daubler T. Veto Players and Welfare State Change: What Delays Social Entitlement Bills? [Electronic resource] / Thomas Daubler // *Journal of Social Policy*.—Vol. 37.—Issue 04.—2008.—Access mode: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=2165456>
 5. Deservingness versus values in public opinion on welfare: The automaticity of the deservingness heuristic [Electronic resource] / Michael Petersen, Rune Slothuus, Rune Stubager, Lise Togeby // *European Journal of Political Research*.—Vol. 50.—Issue. 1.—2011.—Access mode: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-6765.2010.01923.x/abstract>
 6. Electoral consequences of welfare state retrenchment: blame avoidance or credit claiming in the era of permanent austerity? / Nathalie Giger, Moira Nelson // *European journal of Political Research*—2011.—Vol. 50 (1).—Pp. 1–24.
 7. European Values Study [Electronic resource].—Access mode: <https://dbk.gesis.org/dbksearch/GDESC2.asp?no=0009&DB=E>
 8. Explaining Institutional Change: Ambiguity, Agency, and Power / James Mahoney, Kathleen Thelen (eds.).—Cambridge University Press, 2009.—254 p.
 9. Glennerster H. The sustainability of western welfare states [Electronic resource] / Howard Glennerster // CASE Seminar, November 2007.—London School of Economics and Political Science.—Access mode: http://eprints.lse.ac.uk/3989/1/The_sustainability_of_western_welfare_states_%28LSERO%29.pdf
 10. Globalization, government spending and taxation in the OECD [Electronic resource] / Geoffrey Garrett, Deborah Mitchell // *European Journal of Political Research*.—Volume 39.—Issue 2.—2001.—Access mode: <http://128.97.165.17/media/files/midinc.pdf>
 11. Hallerberg M. Empirical Application of Veto Player Analysis and Institutional Effectiveness [Electronic resource] / Mark Hallerberg.—Access mode: http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloaddocument/9781441958082-c1.pdf?SGWID=0-0-45-987443-p173953229
 12. Insecure Alliances: Risk, Inequality, and Support for the Welfare State [Electronic resource] / Philipp Rehm, Jacob Hacker,

- Mark Schlesinger // American Political Science Review.—Vol. 106.—№2.—2012.—Access mode: https://www.melbourneinstitute.com/downloads/hilda/Bibliography/Journal_Articles/Rehm_etal_Insecure_alliances_risk_inequality_and_support_for_the_welfare_state.pdf
13. Jochem S. Pension reform: beyond path dependency? / Sven Jochem // Investigating Welfare State Change. The «Dependent Variable Problem» in Comparative Analysis [Jochen Clasen, Nico Siegel (eds.)].—Edward Edgar Publishing, 2007.—Pp. 261–280.
 14. Manow P. Germany: co-operative federalism and the overgrazing of the fiscal commons / Philipp Manow // Federalism and the Welfare State. Cambridge University Press, 2005.—Pp. 222–262.
 15. Offe C. Contradictions of the welfare state / Claus Offe.—Victoria: Hutchinson & Co, 1984.—306 p.
 16. Party's Welfare Image, Electoral Punishment and Welfare State Retrenchment [Electronic resource] / Gijs Schumacher, Barbara Vis & Kees van Kersbergen // ECPR Joint Sessions of Workshops, Workshop 3 'The Strategic Dimension of Social Policy Reforms', Münster, Germany, 22–27 March.—2010.—Access mode: <http://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/07da4a7d-4e15-4ee1-9ab5-fe895b9a0500.pdf>
 17. Pierson P. Coping with Permanent Austerity: Welfare State Restructuring in Affluent Democracies [Electronic resource] / Paul Pierson.—1999.—Access mode: <http://www.hks.harvard.edu/inequality/Seminar/Papers/pierson.PDF>
 18. Pierson P. Politics in Time: History, Institutions, and Social Analysis / Paul Pierson.—Princeton University Press, 2004.—208 p.
 19. Pierson P. The New Politics of the Welfare State [Electronic resource] / Paul Pierson // World Politics.—Vol. 48 (2).—1996.—Access mode: <http://www.people.fas.harvard.edu/~iversen/PDFfiles/48.2pierson.html>
 20. Pierson P. The Welfare State Over the Very Long Run [Electronic resource] / Paul Pierson // ZeS-Working Paper No. 02/2011.—2011.—Access mode: http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2014/5289/pdf/ZeS_AP_2011_2.pdf
 21. Polanyi K. The Great Transformation. The Political and Economic Origins of Our Time / Karl Polanyi.—Boston: Beacon Press books, 2001.—317 p.

22. Streeck W. How to Study Contemporary Capitalism? / Wolfgang Streeck // *European Journal of Sociology*.—Vol. 53.—2012.—Pp. 1–28.
23. Swank D. Political Institutions and Welfare State Restructuring. The Impact of Institutions on Social Policy Change in Developed Democracies / Duane Swank // *The New Politics of the Welfare State* [Paul Pierson (ed.)].—Oxford, 2001.—Pp. 197–237.
24. Vanhuyse P. The Political Economy of Pensions: Western Theories, Eastern Facts [Electronic resource] / Pieter Vanhuyse.—2001.—Access mode: http://www.euro.centre.org/data/pv/andersen_pierson.pdf
25. Weaver K. The Politics of Blame Avoidance [Electronic resource] / Kent Weaver // *Journal of Public Policy*.—Vol. 6.—№4.—1986.—Access mode: <http://historicalunderbelly.files.wordpress.com/2012/12/the-politics-of-blame-avoidance.pdf>
26. *Welfare State in Transition: National Approaches in Global Economies* / G.Esping-Andersen (eds).—SAGE Publications, 1996.—276 p.
27. Would you like to Shrink the Welfare State? The Opinions of European Citizens [Electronic resource] / Tito Boeri, Axel Borsch-Supan, Guido Tabellini.—2000.—Access mode: ftp://ftp.igier.uni-bocconi.it/homepages/tabellini/bbt_nov24.pdf

Стаття надійшла до редакції 08.05.2014 р.

Харченко А. С. Основные факторы устойчивости социального государства

Определяются факторы, которые влияют на устойчивость социального государства к реформам, а именно: политические, институциональные и экономические. Рассматриваются особенности влияния этих факторов на реформирование социального государства.

Ключевые слова: *социальное государство, реформа социального государства, устойчивость социального государства.*

Kharchenko O.S. Main factors of Welfare State Sustainability

Factors, influencing on Welfare State Sustainability (political, institutional, and economic) are identified. Main features of impact of these factors on Welfare State Reform are reviewed.

Keywords: *welfare state, welfare state reform, welfare state sustainability.*